
УДК 330.342.146:352

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-53-75-82>

**НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ У СІЛЬСЬКИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

**Мармуль Л. О.,
Жучінський О. Ю.**

Предметом дослідження є теоретичні аспекти та практичні пропозиції щодо стратегічних напрямів розвитку підприємств і закладів соціальної інфраструктури на селі в умовах децентралізації.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо напрямів розвитку та підвищення ефективності функціонування підприємств соціальної інфраструктури сільських територіальних громад в умовах децентралізації.

Методологічною основою статті є методи й підходи економічної, інституціональної та теорії стійкого розвитку. Зокрема, використано історичний, монографічний, економічних порівнянь, статистико-економічні, системно-структурного аналізу і синтезу.

Результати статті. У результаті дослідження було виявлено, що основні проблеми підприємств соціокультурної сфери, відповідно, і стратегічні напрями розвитку стосуються оптимізації їх розміщення й забезпечення експлуатації та належного утримання; розширення номенклатури послуг та їх оптимізації і нових форм надання; розвитку нових джерел фінансування, мотивації кадрів та інтенсифікації співпраці громад у соціокультурній діяльності. Напрями розвитку освітніх закладів стосуються підвищення якості освітніх послуг, удосконалення змісту й організації навчання, фінансування у т.ч. й на засадах виконання концепції «Нова українська школа»; забезпечення бюджетування та наповненості дітьми закладів дошкільної освіти; підвищення престижу та збереження мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти на засадах дуальності навчання, удосконалення навчальних програм у співпраці з роботодавцями. Напрями розвитку медичних закладів на селі стосуються поширення сімейної та страхової медицини; удосконалення форм надання первинної медичної допомоги; впровадження інновацій у всі види послуг та фінансових надходжень «за пацієнтом».

Галузь застосування результатів. Висновки і практичні рекомендації можуть бути використані у діяльності підприємств соціальної інфраструктури; бізнесу і громадських організацій; територіальних громад та їх керівництва; навчальному процесі закладів середньої спеціальної та вищої освіти.

Висновки. Всебічний аналіз проблем розвитку підприємств і організацій та закладів основних секторів соціальної інфраструктури на селі (соціокультурних, освітніх, медичних) дозволив дійти висновку, що вони були і в багатьох випадках залишаються гострими та потребують нагального вирішення; мають різні прояви відповідно до секторально-галузевих та територіальних особливостей; залежать від ефективності управлінських рішень керівництва, фахівців громад, активної громадянської позиції всіх їх членів. Між тим, саме децентралізація дозволяє найбільш продуктивно, системно та за короткий час їх вирішувати. Наявні у громад фінансові ресурси та владні повноваження уже забезпечують і можуть забезпечувати надалі основні стратегічні напрями розвитку підприємств соціальної інфраструктури: оптимізація кількості, розміщення та потужності закладів і форм надання послуг; впровадження інновацій безпосередньо в основну діяльність, управління й організацію, інвестування та їх модернізація.

Ключові слова: підприємства, заклади, соціальна інфраструктура, децентралізація, сільські території, соціокультурна сфера, освіта, медичне обслуговування, сільські громади, місцеві бюджети, субвенції, трансфери, нові технології, інвестиції, бізнес, державно-приватне партнерство.

НАПРАВЛЕННЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СЕЛЬСКИХ ОБЩИНАХ В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

Мармуль Л. А.,
Жучинский О. Ю.

Предметом исследования являются теоретические аспекты и практические предложения по стратегическим направлениям развития предприятий и учреждений социальной инфраструктуры на селе в условиях децентрализации.

Целью статьи является обоснование теоретических основ и практических рекомендаций по направлению развития и повышению эффективности функционирования предприятий социальной инфраструктуры сельских территориальных общин в условиях децентрализации.

Методологической основой статьи являются методы и подходы экономической, институциональной и теории устойчивого развития. В частности, использованы исторические, монографические, экономические сравнения, статистико-экономические, системно-структурного анализа и синтеза.

Результаты статьи. В результате исследования было выявлено, что основные проблемы предприятий соціокультурної сфери відповідно і стратегічні напрями розвитку стосуються оптимізації їх розміщення і забезпечення експлуатації і належного содержания; расширение номенклатуры услуг и их оптимізації і нових форм предоставления; развитию новых источников финансирования, мотивации кадров и интенсификации сотрудничества общин в соціокультурної діяльності. Напрями розвитку освітніх закладів стосуються підвищення якості освітніх послуг, удосконалення змісту й організації навчання, фінансування в т.ч. і на основі виконання концепції «Новая украинская школа»; обеспечение бюджетирования и наповненности детьми учреждений дошкольного образования; повышение престижа и сохранение сети учреждений профессионального (профессионально-технического) образования на основе дуальности обучения, усовершенствование учебных программ в сотрудничестве с работодателями. Напрями розвитку медичних закладів в селі стосуються поширення сімейної і страхової медицини; усовершенствование форм оказания первичной медицинской помощи; внедрение инноваций во все виды услуг и финансовых поступлений «за пациентом».

Область применения результатов. Выводы и практические рекомендации могут быть использованы в деятельности предприятий социальной инфраструктуры; бизнеса и организаций; территориальных общин и их руководства; учебном процессе заведений среднего специального и высшего образования.

Выводы. Всесторонний аналіз проблем розвитку підприємств і організацій і учреждений основных секторов соціальної інфраструктури на селі (соціокультурних, освітніх, медичних) позволил сделать вывод, что они были и во многих случаях остаются острыми и

нуждаються в неотложном решении; имеют разные проявления в соответствии с секторально-отраслевыми и территориальными особенностями; Зависят от эффективности управленческих решений управления, профессионалов общин, активной гражданской позиции всех их членов. Между тем именно децентрализация позволяет наиболее продуктивно, системно и за короткое время их решать. Имеющиеся у общин финансовые ресурсы и властные полномочия уже обеспечивают и могут в дальнейшем обеспечивать основные стратегические направления развития предприятий социальной инфраструктуры: оптимизация количества, размещения и мощности заведений и форм предоставления услуг; внедрение инноваций конкретно в основную деятельность, управление и компанию, инвестирование и их модернизация.

Ключевые слова: предприятия, учреждения, социальная инфраструктура, децентрализация, сельские территории, социокультурная сфера, образование, медицинское обслуживание, сельские общины, местные бюджеты, субвенции, трансферы, новые технологии, инвестиции, бизнес, государственно-частное партнерство.

DIRECTIONS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL INFRASTRUCTURE ENTERPRISES IN RURAL COMMUNITIES UNDER THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

**Marmul Larisa,
Zhuchinsky Alexander**

The subject of the study is theoretical aspects and practical proposals regarding the strategic directions of development of enterprises and institutions of social infrastructure in the countryside under conditions of decentralization.

The purpose of the article is to substantiate the theoretical principles and practical recommendations regarding the directions of development and increasing the efficiency of the functioning of enterprises of the social infrastructure of rural territorial communities in conditions of decentralization.

The methodological basis of the article is the methods and approaches of economic, institutional and theory of sustainable development. In particular, historical, monographic, economic comparisons, statistical-economic, systemic-structural analysis and synthesis were used.

Results of the article. As a result of the research, it was found that the main problems of the enterprises of the socio-cultural sphere, respectively, and the strategic directions of development relate to the optimization of their placement and ensuring operation and proper maintenance; expansion of the range of services and their optimization and new forms of provision; development of new sources of financing, motivation of personnel and intensification of community cooperation in socio-cultural activities. The directions of the development of educational institutions relate to improving the quality of educational services, improving the content and organization of training, financing, including and on the principles of implementing the «New Ukrainian School» concept; ensuring budgeting and filling of preschool education institutions with children; increasing the prestige and preserving the network of professional (vocational and technical) education institutions on the basis of duality of education, improving educational programs in cooperation with employers. The directions of development of medical institutions in the village relate to the spread of family and insurance medicine; improvement of primary medical care forms; introduction of innovations in all types of services and financial income «according to the patient».

Field of application of results. Conclusions and practical recommendations can be used in the activities of social infrastructure enterprises; business and public organizations; territorial communities and their leadership; the educational process of institutions of secondary special and higher education.

Conclusions. A comprehensive analysis of the problems of the development of enterprises and organizations and institutions of the main sectors of social infrastructure in the village (socio-cultural, educational, medical) made it possible to come to the conclusion that they were and in many cases remain acute and require an urgent solution; have different manifestations in accordance with sectoral and territorial characteristics; depend on the effectiveness of the management decisions of the management, community specialists, and the active civic position of all their members. Meanwhile, it is decentralization that allows them to be solved most productively, systematically and in a short time. The financial resources and authorities available to communities already provide and can provide in the future the main strategic directions of the development of social infrastructure enterprises: optimization of the number, placement and capacity of institutions and forms of service provision; introduction of innovations directly into the main activity, management and organization, investment and their modernization.

Key words: enterprises, institutions, social infrastructure, decentralization, rural areas, socio-cultural sphere, education, medical care, rural communities, local budgets, subventions, transfers, new technologies, investments, business, public-private partnership.

Постановка проблеми. Протягом тривалого історичного періоду культурно-мистецька та соціально-культурна сфера, соціальна інфраструктура загалом займала положення другорядної, а її підприємства фінансувалися з державного бюджету за залишковим принципом. Проте, як показує практика, це призводить до дуже тяжких наслідків у суспільстві: поступово знецінюється зникає національна ідентичність, втрачаються традиції і самобутність народу, знижуються моральні та етичні й естетичні стандарти; втрачається почуття

престижності та виникає почуття меншовартості через життя на селі. Насамперед, це стосується сільських територій, де через депопуляцію населення, зменшення кількості населених пунктів та їх людності ситуація є дуже складною.

З іншої сторони, надзвичайно динамічний розвиток телекомунікацій, мережі інтернет, мобільних телефонних пристроїв та соціальних мереж у віртуальному середовищі кардинальним чином вплинули на способи набуття освіти, лікарських консультацій, культурно-мистецькі пріоритети населення та розвиток підприємств і організацій культурно-мистецької сфери на селі. Мова йде, у тому числі, про доступність культурно-мистецьких цінностей і благ, соціальних послуг, зміну форм і методів їх надання, напрямів розвитку.

Ці процеси самі по собі потребують глибокого вивчення та вирішення. До цього слід додати зміну адміністративно-територіального устрою в Україні в останні роки, децентралізацію влади та зміни у фінансуванні відповідних підприємств, закладів і організацій, їх управління, напрямках розвитку. Тому обґрунтування теоретичних засад діяльності культурно-мистецьких соціальних підприємств і закладів та практичних пропозицій щодо їх подальшого розвитку у територіальних громадах є актуальним та нагальним завданням.

Різні проблеми розвитку підприємств і закладів соціальної інфраструктури на селі були предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте питання їх функціонування в умовах децентралізації влади та місцевих бюджетів, відповідальних за їх розвиток, є недостатньо обґрунтованими та потребують нових теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку підприємств, закладів і організацій соціальної інфраструктури сільських територій досліджували Т. Боголіб, О. Єрмаков, М. Ігнатенко, І. Коваленко, Л. Мармуль, І. Романюк, А. Руснак, М. Сахацький та інші автори. У їх працях піднімалися питання відродження та моделі розвитку села; трудових ресурсів і зайнятості сільського населення; організації альтернативних видів діяльності та інфраструктури, сільського зеленого туризму у період реформ та пореформеного періоду. Проте проблеми організації, стимулів, мотивів, напрямів та форм розвитку підприємств і закладів соціальної інфраструктури та соціально-культурної сфери у її складі є не достатньо обґрунтованими та вимагають подальших розробок.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо напрямів розвитку та підвищення ефективності функціонування підприємств соціальної інфраструктури сільських територіальних громад в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті адміністративно-територіальної реформи в Україні протягом 2015-2020 рр. сформувався новий адміністративно-територіальний устрій, в основу якого покладено територіальні громади. Як показує аналіз публічної інформації, у більшості випадків офіційний сайт типової сільської громади має таку структуру та вміщує наступні документи: архів (номенклатура) документів; історична довідка; паспорт громади; голова, структура виконавчих органів сільської ради та депутатський корпус; постійні комісії депутатів і виконавчий комітет сільської ради; регуляторна політика; бюджет; структура, склад та робота відділів – культури, освіти, молоді та спорту; охорони здоров'я, житлово-комунального господарства та ін.; комунальні заклади, колективні договори; служба у справах дітей; регламент роботи сільської ради [1-2].

Станом на 12 червня 2020 р. в Україні було утворено 1470 територіальних громад. Замість 490 адміністративних районів було сформовано 136 або 4-5 у кожній адміністративній області. 28457 сіл були об'єднані у територіальні громади з більш широкими повноваженнями щодо функцій сільського розвитку та місцевого самоврядування. Це дало змогу оптимізувати адміністрування та видатки відповідно до скорочення сільського населення та сільських населених пунктів і їх людності; нормативне забезпечення сільського населення та його соціальну підтримку; скоротити витрати на утримання бюрократичного апарату; формувати бюджети розвитку згідно місцевих потреб та пріоритетів.

Повною мірою це стосується закладів та підприємств соціальної сфери. На селі вони представлені важливими видами діяльності та групуються відповідно до них: соціокультурні (клуби, будинки культури, центри дозвілля; бібліотеки; музеї, галереї й виставки; центри народної творчості, мистецтва); освітні (дошкільні, шкільні, професійно-технічної освіти; позашкільної освіти); охорони здоров'я (лікарські лабораторії, фельдшерські і фельдшерсько-акушерські пункти, аптеки).

Найбільш уразливою до змін серед цього переліку виявилися підприємства й заклади соціокультурної сфери. Так, на селі налічується понад 16 тис. клубних закладів або практично по 1 на 2 населені пункти. Вони є осередком не тільки для проведення різноманітного дозвілля й відпочинку, але й для занять вокалом, хореографією, театром, образотворчим мистецтвом та діяльності відповідних колективів і дитячих, і дорослих. Проте в останні десятиріччя тільки 27% сільських мешканців вважають, що у дітей їх населеного пункту достатньо можливостей для культурно-мистецького розвитку.

Це пояснюється у т.ч. й тим, що джерела та механізми фінансування їх роботи у процесі реформування на селі не були передбачені [3, с. 49]. Дефіцит фінансових ресурсів сільських рад, усунення від вирішення соціальних проблем села місцевих аграрних підприємств та неможливість їх перепрофілювання або скорочення й оптимізації кількості призвели до занепаду й руйнування більшості з них через відсутність капітальних ремонтів; належного опалення й водозабезпечення; порушення правил експлуатації; морального й фізичного зносу чи й розкрадання обладнання. Ще однією проблемою є відсутність мотивованих фахівців з

сучасним рівнем освітньої підготовки, навичок і компетенцій через низьку зарплату та відсутність перспектив для росту працівників культури на селі.

Тому першим кроком у розробці стратегічних напрямів розвитку соціокультурних підприємств є всебічний моніторинг та аналіз керівництвом, депутатами культурних потреб членів громади. Відповідно до його результатів треба мати стратегічний план розвитку мережі соціокультурних підприємств і закладів та послідовно його виконувати. Одним із варіантів її структури може бути формування в якості ядра культурно-розважальних або культурно-дозвіллевих, культурно-освітньо-виховних, культурно-естетичних центрів. Крім здійснення традиційних клубних видів діяльності, вони б могли розміщувати бібліотеки; комп'ютерні класи або клуби; громадський простір для проведення всляких заходів, зібрань, зустрічей, індивідуальної роботи (коворкінг), тобто бути багатofункціональними.

Наступним питанням стратегії має бути обґрунтування джерел фінансування. Крім коштів громади, це може бути й їх власна комерційна діяльність: надання приміщень або спорядження, інструментів тощо в оренду; організація платних послуг – курсів, тренінгів; здійснення платних заходів на замовлення фізичних і юридичних осіб розважального характеру. Іншим напрямом фінансування може бути і впровадження державної субвенції по типу освітньої або на охорону здоров'я. Заслуговує на всебічну увагу й підтримка меценатів та спонсорів, особливо місцевих аграрних підприємств, фермерських господарств і великих агрохолдингів. Вона може бути здійснювана на засадах соціальної відповідальності у формі державно-приватного партнерства. Значним резервом є залучення до культурно-мистецької діяльності волонтерів, громадських організацій і фондів. Нарешті, це може бути соціальне підприємництво; фандрайзинг або фандрейзинг як процес залучення коштів для здійснення тих або інших заходів та/або видів діяльності.

Важливим стратегічним напрямом розвитку соціокультурних підприємств в умовах децентралізації з метою оптимального використання кадрового потенціалу, майнових комплексів і фінансових ресурсів та отримання ефективних результатів може бути й своєрідна «кооперація» або співробітництво територіальних громад у соціокультурній сфері. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» надає право і можливість вирішувати спільні проблеми або ж реалізовувати спільні проекти на основі договору. Наприклад, можна спільно утримувати заклад культури; проводити навчання дітей образотворчому мистецтву і т.п. з іншої громади; виступити аматорському колективу своєї громади на святі в іншій тощо [4].

Приклади успішного залучення коштів з багатьох джерел показує значна кількість громад. Так, у Новотроїцькій громаді Херсонської області всебічна підтримка культури здійснюється місцевими аграрними підприємствами й фермерськими господарствами. Оптимізацію співробітництва між сільськими культурними закладами здійснили Теребовлянська громада у Тернопільській області та Іллінська – у Вінницькій. Очевидно, що є ресурси й необхідність, коли обласні та республіканські заклади культури, окремі діячі та митці беруть творче шефство над сільськими закладами. Це також сприятиме розвитку культурно-мистецьких традицій на селі.

Суттєві зміни у процесі та внаслідок децентралізації торкнулися й мережі освітніх закладів та системи освіти на селі. Також вона здійснювалися відповідно до нового Закону «Про освіту», який було прийнято Верховною Радою України у 2017 р. [5]. Необхідно зазначити, що пік розвитку шкільної освіти в Україні прийшовся на 1995 р. Тоді кількість шкіл та учнів досягали максимуму: у понад 22,3 тис. шкіл навчалося майже 7 млн учнів. Проте через 18 років кількість учнів скоротилася майже у 2 рази – до 4 млн осіб або до 57%, а кількість шкіл – лише на 3 тис., до 19,3 тис. закладів, тобто на 14% або до 86,3% від попередньої кількості. До цього слід додати й малу наповнюваність сільських шкіл порівняно з міськими – 107 учнів проти 427, тобто у 4 рази менше. Безумовно, це вплинуло і на якість навчання у неуплектованих класах та школах, і на їх державне фінансування, і на мотивацію педагогів, отже, вимагало реформування. Хоча треба зазначити, що у 2014 р. Україна мала одну з найбільших у світі часток у державному бюджеті на фінансування освіти – понад 5,9% у структурі ВВП.

Тому у відповідь на вказані виклики була розроблена та втілюється в життя Концепція «Нова Українська школа». Вона передбачає не тільки збільшення термінів навчання відповідно до європейських стандартів, але й зміну структури середньої освіти. Вона має включати початкову середню (перші 4 роки навчання), базову середню (наступні 5 років) та профільну середню (3 заключні роки) з розподілом на два спрямування: академічне (для бажаючих вступити в університет) та професійне. Також змінюються й методологія та методи навчання [7, с. 140]. В їх основі мають використовуватися особистісно-орієнтовний та компетентісний підходи.

На 2018 р. в Україні функціонувало вже 14,8 тис. шкіл, тобто 2/3 від найбільш показового 1995 р. Видатки на освіту одного учня дорівнювали 21,3 тис. грн./рік. При цьому є обернена залежність: чим більша школа, тим меншою є вартість навчання одного учня і навпаки. Наприклад, у школах з наповненням 1-50 учнів вона є більшою у 2 рази. Тому скорочення кількості малокомплектних шкіл, створення опорних шкіл та шкіл з навчанням від 200 учнів, філій шкіл, використання шкільних автобусів сприятиме оптимізації у системі «освітні послуги – витрати». Це відбувається за умови, що сільські громади й школи безпосередньо беруть участь у політиці фінансування. На перспективу це сприятиме модернізації освітньої мережі й процесу навчання; умов роботи педагогів та навчання учнів. Вони мають право створювати відділи освіти, методичні кабінети тощо.

Варто зазначити, що реформування торкається й закладів дошкільної освіти (ЗДО). Їх функціонування на селі характеризується наявністю достатньої кількості навіть за умов скорочення, але внаслідок зростання місць розміщення. Проте рівень охоплення послугами дитячих садків для сільських дітей залишається досить низьким (на рівні 40%) проти 67-70% у містах. Це пояснюється їх вкрай нерівномірним розміщенням та функціонуванням залежно від фінансового стану громади. Тому щоб уникнути залежності розвитку ЗДО від фінансового стану

сільських громад та дискримінації сільського населення у частині отримання їх послуг доцільно зберегти державні субвенції на їх утримання та посилити контроль за витрачанням місцевих бюджетів у цій частині. Так, фінансування заробітної плати вихователів й педагогічних працівників можна здійснювати за рахунок державних субвенцій, а технічного персоналу й утримання майна – за рахунок місцевих бюджетів.

Зміни підходів до організації й управління потребують сільські заклади професійно-технічної освіти. У 2021 р. їх кількість становила 695, зосереджувала 31,3 тис. викладачів і майстрів (в середньому, 45 осіб на один заклад) та забезпечувала навчання 244 тис. осіб або 350 осіб на один заклад). Навіть при наявності ринкового попиту на їх випускників, кількість таких закладів та учнів у них неухильно скорочується. Це пояснюється застарілою матеріально-технічною базою і низькою якістю навчання; не відповідністю вимогам роботодавців; становищем і стереотипом другорядності; слабкою мотивацією викладачів навчати студентів і зростати професійно. Також не достатньо є інформованість бізнесу про їх функціонування, недостатня співпраця з місцевими та регіональними органами влади й підприємницькими структурами.

Тому важливим стратегічним напрямом їх розвитку є впровадження дуальної освіти (70 % практики та 30 % теоретичних занять) на основі тісної співпраці з роботодавцями у регіонах та на місцях. Це сприятиме і підвищенню якості освіти, й покращенню фінансування за рахунок зацікавленого бізнесу. З цими напрямками пов'язаний ще один – популяризації та реклами закладів професійно-технічної освіти. На досягнення зазначених цілей саме й направлена реформа професійно-технічної освіти на період до 2027 р. та програми й стратегії з її виконання. У 2019 р. стартувала Програма Європейського Союзу «EU4Skills: кращі навички для сучасної України» на період до 2023 р. У 2020 р. відповідна стратегія була прийнята колегією МОН України також терміном до 2023 р.

У пропонованій стратегії визначено принаймні чотири напрями розвитку: побудова ефективної системи управління та фінансування; покращення змісту та якості освіти; розвиток державно-приватного партнерства; популяризація напряму навчання. Про важливість цих стратегічних напрямів та їх реалізації свідчить і створення нових інститутів та інституцій: Закону України «Про професійно-технічну освіту»; Указу Президента України «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти» від 30.03.2021 р.; Ради з питань розвитку професійно-технічної освіти при Президентові України як консультативно-дорадчого органу [9].

Важливою метою та наслідком децентралізації є реформування наступного важливого сектору соціальної інфраструктури – закладів охорони здоров'я. Загалом, видатки на охорону здоров'я у структурі ВВП в Україні співставні з європейськими країнами (6,5% проти 7,7%), але в розрахунку на душу населення вони є в 5,5 разів меншими. Проте в Європейському Союзі частка держави в їх забезпеченні є дуже великою – 76%, а в Польщі та Румунії навіть 70 і 80%, то в нашій країні лише 51,8%. Значним є відставання й у системі надання первинної медичної допомоги: на 10 тис. осіб населення в Україні приходиться тільки 1,2 заклади проти 4,9 у країнах ЄС, тобто у 4 разів менше. В 1,5 разів меншою є кількість лікарів первинної медичної допомоги. Натомість, у 2 рази більшою є кількість лікарень: 0,63 проти 0,31 на 10 тис. осіб. Загальна кількість ліжок при цьому є в 1,5 разів більшою, однак ліжок інтенсивної терапії – у 10 разів меншою. Як наслідок, середня тривалість перебування пацієнтів у вітчизняних лікарнях становить 12,8 днів, тоді як у країнах ЄС – 9,2 дні.

При цьому доступність медичної допомоги у містах є значно кращою, ніж у селах, як і кваліфікована допомога. Тому фельдшерсько-акушерські пункти та інші медичні заклади на селі повинні розвиватися у напрямі кращого технологічного оснащення амбулаторій; засобів надання первинної допомоги; забезпечення спеціалізованим транспортом швидкої медичної допомоги; можливостей для надання кваліфікованих он-лайн консультацій [10-12]. Загалом, вони мають розвиватися з урахуванням кращого міжнародного досвіду та потреб місцевого населення; розробки моделей надання медичних послуг; визначення можливих фінансових ризиків та потреб в інвестуванні та його джерел; встановлення форм і напрямів співробітництва між суміжними громадами й медичними закладами.

Висновки. Всебічний аналіз проблем розвитку підприємств і організацій та закладів основних секторів соціальної інфраструктури на селі (соціокультурних, освітніх, медичних) дозволив дійти висновку, що вони були і в багатьох випадках залишаються гострими та потребують нагального вирішення; мають різні прояви відповідно до секторально-галузевих та територіальних особливостей; залежать від ефективності управлінських рішень керівництва, фахівців громад, активної громадянської позиції всіх їх членів. Між тим, саме децентралізація дозволяє найбільш продуктивно, системно та за короткий час їх вирішувати. Наявні у громад фінансові ресурси та владні повноваження уже забезпечують і можуть забезпечувати надалі основні стратегічні напрями розвитку підприємств соціальної інфраструктури: оптимізація кількості, розміщення та потужності закладів і форм надання послуг; впровадження інновацій безпосередньо в основну діяльність, управління й організацію, інвестування та їх модернізація.

Мова йде і про постійне удосконалення людського потенціалу сільських громад та кадрового потенціалу підприємств; оптимізація фінансування з опорою на власні бюджети і залучення ресурсів на місцях у поєднанні з державними субвенціями згідно нормативів; постійне удосконалення співпраці між територіальними громадами, з державними органами та бізнесом з використанням механізмів та інструментів державно-приватного партнерства, соціальної відповідальності, інклюзивного розвитку та соціального підприємництва. Впровадження розроблених стратегічних напрямів розвитку підприємств соціальної інфраструктури буде запорукою припинення процесів деградації та депресивності на селі; функціонування мережі сільських поселень з забезпеченням в них кращих умов життя і сучасних переваг цивілізації та

доступом до всіх соціальних і культурних благ і послуг одночасно з збереженням національних традицій та ідентичності, сільського способу життя належної якості і високого престижу.

Список використаних джерел

1. Романюк І. А. Розвиток сільського зеленого туризму в умовах необхідності диверсифікації сільської економіки. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки України: колективна монографія / За заг. ред. А.В. Руснак. Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2017. С. 299-307.
2. Васильчук І. П. Краудфандінг як феномен постіндустріальної економіки. Ефективна економіка. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2500>
3. Мармуль Л. О., Радева М. М. Механізм формування диверсифікаційної політики підприємства в умовах трансформаційної економіки. К. : ННЦ ІАЕ, 2006. 198 с.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
5. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Карп'як М. О. Формування креативних просторів та їх значення для економічного розвитку регіону в умовах децентралізації влади. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Вип. 3 (125). С. 140.
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
9. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 32, ст. 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Мармуль Л. О., Ігнатенко М. М., Леваєва Л. Ю., Романюк І. А. Ідентифікація на сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у сукупності форм організації діяльності селі. Агросвіт. 2019. № 17. С. 3-7.
11. Мармуль Л. О., Петренко В. С. Стратегічне позиціонування підприємств з іноземними інвестиціями в аграрній сфері економіки. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. № 4 (40). С. 43-48.
12. Баласанян В. Культура і децентралізація: що робити з сільськими клубами. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11957>
13. Ігнатенко М. М., Леваєва Л. Ю., Романюк І. А. Інформаційне забезпечення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7854>
14. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References

1. Romaniuk I. A. (2017). Rozvytok sil's'koho zelenoho turyzmu v umovakh neobkhdnosti dyversyfikatsiyi sil's'koyi ekonomiky. Stratehichni napryamy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrayiny [Strategic directions of socio-economic development of the agricultural sector of the economy of Ukraine]: kolektyvna monohrafiya / Za zah. red. A.V. Rusnak. Kherson: TOV «VKF «STAR» LTD», 299-307.
2. Vasylychuk I. P. (2013). Kraudfandinh yak fenomen postindustrial'noyi ekonomiky [Crowdfunding as a phenomenon of post-industrial economy]. Efektyvna ekonomika, 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2500>
3. Marmul' L. O., Radieva M. M. (2006). Mekhanizm formuvannya dyversyfikatsiyanoi polityky pidpryyemstva v umovakh transformatsiyanoi ekonomiky [The mechanism of molding the diversification policy of entrepreneurship in the minds of the transformational economy]. Kyiv: NNTS IAE.
4. Pro dobrovil'ne ob'yednannya terytorial'nykh hromad [About voluntary association of territorial communities]: Zakon Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 2015, № 13, st. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
5. Pro osvitu [About education]: Zakon Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 2017, № 38-39, st. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Pro mistseve samovryaduvannya v Ukrayini [About self-regulation in Ukraine]: Zakon Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 1997, № 24, st. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Karp'yak M. O. (2017). Formuvannya kreatyvnykh prostoriv ta yikh znachennya dlya ekonomichnoho rozvytku rehionu v umovakh detsentralizatsiyi vlady [The formation of creative spaces and its significance for the economic development of the region in the minds of the decentralization of power]. Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny, 3 (125), 140.
8. Osnovy zakonodavstva Ukrayiny pro okhoronu zdorov'ya [Fundamentals of Ukrainian legislation on health protection]: Zakon Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 1993, № 4, st. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
9. Pro profesiynu (profesiyno-tekhnichnu) osvitu [About professional (professional-technical) education]: Zakon Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 1998, № 32, st. 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

10. Marmul' L. O., Ihnatenko M. M., Levaieva L. YU., Romaniuk I. A. (2019). *Identyfikatsiya na sil's'kohospodars'kykh obsluhovuyuchykh kooperatyviv u sukupnosti form orhanizatsiyi diyal'nosti seli* [Identification of rural service cooperatives in the totality of forms of organization of rural activity]. *Ahrosvit*, 17, 3-7.

11. Marmul' L. O., Petrenko V. S. (2017). *Stratehichne pozytsionuvannya pidpryyemstv z inozemnymy investytsiyamy v ahraryi sferi ekonomiky* [Strategic positioning of enterprises with foreign investments in the agricultural sector of the economy]. *Visnyk Berdyans'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 4 (40), 43-48.

12. Balasanyan V. *Kul'tura i detsentralizatsiya: shcho robyty z sil's'kymy klubamy* [Culture and decentralization: how to work with rural clubs]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11957>

13. Ihnatenko M. M., Levaieva L. YU., Romaniuk I. A. (2020). *Informatsiyne zabezpechennya orhanizatsiyno-ekonomichnykh pryoritetiv rozvytku fermers'kykh hospodarstv i sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv* [Informational security of organizational and economic priorities in the development of farming states and agricultural enterprises]. *Efektivna ekonomika*, 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7854>

14. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Мармуль Лариса Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Університет Григорія Сковороди у Переяславі

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, 08401, Україна

e-mail: marmul61@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5589-9338>

Researcher ID: F-4924-2019

Жучинський Олександр Юрійович, аспірант

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, 08401, Україна

e-mail: ekonomika2013@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Мармуль Лариса Александровна, доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики, Университет Григория Сковороды в Переяславе

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав, 08401, Украина

e-mail: marmul61@ukr.net

Жучинский Александр Юрьевич, аспирант

Университет Григория Сковороды в Переяславе

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав, 08401, Украина

e-mail: ekonomika2013@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHORS

Marmul Larisa, doctor of economic sciences, professor, professor of the Department of Economics. Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

Str. Sukhomlinskoho, 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: marmul61@ukr.net

Zhuchinsky Alexander, postgraduate student

Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav

Str. Sukhomlinskoho, 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: ekonomika2013@ukr.net

Подано до редакції 02.06.2022

Прийнято до друку 22.06.2022

УДК 338.48

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-53-82-88>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ БРЕНДИНГУ ТА РЕБРЕНДИНГУ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ

**Романюк І. А.,
Кучеренко С. Ю.,
Леваєва Л. Ю.**

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування і використання для конкурентоспроможного розвитку підприємств технологій брендингу й ребрендингу продуктів і послуг. Оскільки вони тісно пов'язані з особливостями виробництва, попиту і відповідних ринків, їх дослідження здійснено на прикладі підприємств сфери сільського зеленого туризму як найменш досліджених з однієї сторони та найбільш перспективних для економіки сільських територій – з іншої.